

Györbíró András – Hámos Mária Dalma –
 Györbíró Nóra – Borzási Kinga
**Innovatív reziliencianövelő kísérlet
 a roma közösségek esetében:
 A magyarországi roma szakkollégiumok mint
 a roma értelmiségi elitképzés úttörői
 Tapasztalatok és alkalmazható tanulságok
 az erdélyi oktatási rendszer számára**

A szakkollégiumok sok tekintetben hungarikumnak tekinthetők abban az értelemben, hogy bár egyéb országokban is találunk szép számmal felsőoktatási tehetséggondozást felvállaló intézményeket, a magyarországi szakkollégiumokat a szakmai profil mellett jellemzi egy fajta sajátos mozgalmi jelleg, egy olyan tudatosság és társadalmi felelősségvállalás is, ami nyilván a történelmi-politikai háttértől is meghatározott.

A szakkollégiumok a roma közösség problémáit, illetve azokat a hátrányos szocio-kulturális mutatókat, melyek terén a romák aránya a teljes népességben belül rendkívüli mértékben felülreprezentáltak, sokáig fontos társadalmi kérdésnek tekintették, de a tudományos vizsgálódáson és eseti módon megvalósított civil kezdeményeseken túl, átfogó program nem indult e kérdésben.

A reziliencia a romák esetében véleményem szerint azt jelentené, hogy sikerül kinevelni egy olyan szerteágazó tudományos háttérű értelmiséget, amely valóban a közösség szószólója lehetne, és autentikus válaszokat fogalmazhat meg a roma közösség jogos igényeivel, melyek révén megtalálható a középut a kulturális azonosságtudat megtartása és a kellő mértékű társadalmi integráció között. Az Európai Unió reziliencia politikájának aligha a legsebezhetőbb társadalmi csoportokra fókuszál, hiszen e társadalmi csoportok valóban a teljes leszakadás környékén vannak és esetükben a reziliencia nem a továbbfejlődés, hanem a közösségi túlélés előfeltétele.

Dolgozatomban esettanulmány jelleggel, tudományos igényességgel tárom fel a Jezsuita Roma Szakkollégium eddigi működését, tapasztalatait, mind a szakirodalmi feldolgozás, mind a vezetők és végzett szakkollégisták bevonásával, megkérdezésével.

Kulcsszavak: roma szakkollégium, szakmai profil, rezilienciapolitika

A reziliencia fogalma a társadalomtudományokban intelligens alkalmazkodást, túlélési és megbirkózási képességet jelent, társadalmi kontextustól függően eltérő tartalommal, de vélhetően hasonló hatásmechanizmusokon keresztül. Azonban gyakorlatilag evidenciaként kezelhető, hogy míg egyes körülhatárolható társadalmi csoportok jellemzően átmeneti jelleggel kerülnek hátrányos helyzetbe, vannak olyan társadalmi csoportok is, melyek hosszú ideje és

tartósan hátrányos helyzetűnek tekinthetők.¹ Ezen csoportok jellemzően nem csak szocio-kulturális sajátosságok szintjén vannak a társadalom többségéhez képest rosszabb helyzetben, de sokszor az adott társadalom működése, az előrejutás „játékszabályai” szinte lehetetlenné teszi számukra a nagyszámú felzárkózást, a tömeges társadalmi mobilitás megvalósulását (Williams : 26). Ezen csoportok generációk óta marginalizált helyzetben vannak, számukra a hátrányos helyzet ha nem is természetes, de mindenképpen megszokott állapotnak tekinthető. Miközben elfogadjuk, hogy a reziliencia jelentősége helytől és időtől független tényező és mindig optimalizálható, úgy véljük, kijelenthető, hogy a hosszú időn át és súlyosan hátrányos helyzetben levő csoportok esetében ennek jelentősége hatványozott.

Ezt úgy is megfogalmazhatjuk, Niklas Luhmann paradigmáját felhasználva, hogy a társadalmi előbbrejutás bináris kódja (Luhmann: 71) vagy kódrendszere – vagyis azok a tényezők, amelyek eldöntik, hogy valaki vagy valakik képesek-e érdekeiket képviselni és társadalmilag felfelé mobillá válni – ezen csoportoknak nem kedvez, sőt, sok esetben egyenesen megfosztotta teszi ezen képességeiktől. Ez lehet a kulturális tőke hiánya, a kapcsolati tőke elégtelen volta, a kulturális kódok ismeretének hiánya, a közösség iránti bizalom és kölcsönös alapon a csoport bizalmi deficitje a többségi társadalom irányába. A reziliencia esetükben mindenképpen azt jelenti, hogy képesek alkalmazkodni kollektíven ezen helyzethez, ezen társadalmi valósághoz.

Értelemszerűen nem beszélhetünk homogén módon hátrányos helyzetű csoportokról, de amennyiben egyes hátrányos helyzetet kifejező szocio-kulturális aspektusok terén a csoport jelentősen felül- vagy alulreprezentált (szegénységi küszöb alatt élők aránya, gazdasági javak birtoklása, foglalkoztatottság, várható élettartam stb), akkor véleményünk szerint indokolt lehet társadalmi csoport szinten kezelni a kérdést társadalomtudományi megközelítésben (Williams: 39), főleg, ha a hátrányos helyzet nem a csoport tagjainak egyéni teljesítménye miatt, hanem a csoport kollektív társadalmi helyzete miatt alakul ki.

Az amerikai kontinensen ilyennek tekinthetők az őslakosok leszármazottjai a Közép- és Dél-Amerikában, a fekete lakosság Észak-Amerikában (Randy: 23), a burakuminok (Nakane: 34) Japánban. Régióinkban, Közép-Kelet Európában a roma közösség talán az, amelyik a legtöbb mutató alapján hátrányos helyzetű közösségként, etnikai csoportként kezelhető (Ringold: 14).

A romák felzárkóztatására számos kísérlet történt az elmúlt időszakban, és ez a folyamat zajlik jelenleg is. Az Európai Unióhoz való csatlakozás óta mind Romániában, mind Magyarországon jelentősen megnövekedett az e közösség életfeltételeinek és társadalmi esélyeinek javítását célzó programok finanszírozási bázisa.² A kérdés politikai súlya is jelentősen megnőtt, ezen a téren az Európai Parlament egy romastratégiát is elfogadott.³ Ráadásul a romák nem csak azokban az európai országokban szenvednek a jellemző szegénység mellett akár fizikai atrocitá-

1 Ferge Zsuzsa: A társadalom amelyben élünk. Előadás a Mindentudás Egyetemén, az írott változat elérhető: <http://mindentudas.hu/elodasok-cikkek/item/19-a-tarsadalom-amelyben-elunk.html> (letöltve 2014. 08. 08-án)

2 http://ec.europa.eu/justice/discrimination/roma-integration/romania/index_ro.htm (letöltve 2014. 08. 11-én)

3 http://index.hu/kulfold/eu/2011/06/24/elfogadtak_az_unios_romastrategiat/ (letöltve 2014. 08. 11-én)

soktól is, ahová kivándorolnak, hanem saját származási országaikban is egyre gyakrabban kerülnek konfliktusba.

Az, hogy az oktatás kulcskérdés a romák társadalmi integrációja és jövőbeli kilátásaik javítása terén, régóta ismeretes a társadalomtudomány számára, sőt, számos szerző járult hozzá értékes elemzésekkel ehhez a gondolatkörhöz (Forray: 224). Mi jelen dolgozatunkban arra vállalkoztunk, hogy esettanulmány jelleggel bemutassuk, hogy a magyarországi roma szakkollégiumok miként tudnak segíteni abban, hogy a fiatal roma értelmiség kinevelése révén hozzájáruljanak a roma közösség helyzetének javításához. Természetesen óvatosan kell kezelnünk bármilyen következtetést, hiszen egy alig három éve megalakult intézményről van szó, azonban a szándékokról és az első eredményekről szeretnénk a tudományos értékelés szintjén beszámolni e cikk keretein belül. Két fő kutatási módszerünk a dokumentumelemzés (az intézmény saját írott anyagának, egyéb kutatások és sajtóanyagok elemzése) valamint interjúk az intézmény vezetőivel és hallgatóival.

A ROMA KÖZÖSSÉGEK FŐBB NEHÉZSÉGEI EURÓPÁBAN

A roma közösségek Európa számos országában jelen vannak, azonban lényeges néhány tényező mentén különbséget tenni köztük, ugyanis ezek rendkívüli mértékben meghatározzák az adott közösség adott országon belüli integráltságát és általános csoporthelyzetét.

Fontos külön kezelni az őshonos roma közösségeket, amelyek több nemzedék óta élnek egy adott területen, és azokat, amelyek őshonos vidékekről vándoroltak jellemzően Kelet-Európa felől Nyugat-Európa irányába, kihasználva az olyan országok EU tagságát, melyekben számottevő roma közösség él (Szlovákia, Magyarország, Románia, Bulgária, Lengyelország stb.). Vélhetően függetlenül attól, hogy az adott közösség felül- vagy alulreprezentált egy adott nemzeti kivándorlási hullám kapcsán (vagyis a kérdés az, hogy arányaiban Magyarországról vagy Romániából több roma vándorolt-e ki, mint magyar vagy román nemzetiségűek) a romák vándorlása mindenesetre nagyobb nyilvánosságot kap a sajtóban, egyrészt sok esetben kirívóan hátrányos szociális és lakhatási körülményeik miatt, más esetben pedig egyes nekik tulajdonított negatív tendenciák miatt. Itt elsősorban a bűncselekményekről van szó, és nem csak hogy a külföldi sajtó és a hatóságok számára nyilvánvaló az elkövetők roma származása⁴ (hiszen olyan etnikai csoportról beszélünk, melyek fizikai jegyek révén nagy eséllyel azonosíthatóak laikusok számára is). Az is megfigyelhető, hogy a saját társadalmuk hajlamos őket okolni azért, amiért az adott ország állampolgárait elmarasztalják.⁵ A sajtó, valamint a politikusok felelőtlen viselkedése és nyilatkozatai nem képezi ezen cikk elemzési tárgyát, azonban él bennünk a gyanú, hogy sok esetben egy-egy feltételezett bűncselekmény kapcsán az adott ország hazai közvéleménye hama-

4 <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/romania/8027694/Romanian-gipsy-gang-snatched-200-children-from-homes-to-use-them-as-beggars.html> (letöltve 2014. 07. 29-én)

5 <http://www.gandul.info/magazin/tigani-schimba-legea-in-anglia-cazul-britaniceii-a-carei-casa-a-fost-ocupata-abuziv-nu-este-singular-8631031> (letöltve 2014. 07. 29-én)

rabb elhiszi és borítékolja azt, hogy roma volt az elkövető, mint a külföldi ország társadalma, ahol a vélt cselekmény megtörtént.

Véleményünk szerint a szociális és életmódbeli hátrányok azok, melyeket a legjobban feltérképezett a szakirodalom, ezért ennek taglalását nem érezzük feladatunknak. Gyakorlatilag alig találunk olyan szocio-kulturális mutatót, amelyik terén Romániában a roma lakosság ne állna lényegesen rosszabbul a többségi társadalomhoz viszonyítva. (Forray: 225) A reziliencia, vagyis a hatékony társadalmi alkalmazkodásnak primér feltétele tehát az, hogy ezek a szociális viszonyok valamelyest rendeződjenek, a lakhatási körülmények megoldódjanak. Ahogy Maslow híres piramis-modelljén⁶ is a fiziológiai szükségletek képezik az összes többi felmerülő szükséglet előfeltételét, a roma közösség esetében is értelmetlen elvontabb és absztraktabb közösségi igényeket felvetni, amíg ezen kérdéskör nem rendezett.

A gond azonban az, hogy az elmúlt évtizedek világosan megmutatták, hogy a kívülről érkező segítség valójában csak igen korlátozottan⁷ és sporadikusan tudott valódi változást generálni. Világszerte hallunk olyan történetekről és komoly elemzésekről, melyek értelmében teljes társadalmi csoportok körében sikerült számottevően csökkenteni a szegénységet és a nyomort. Azonban Románia és Magyarország esetében a romák vonatkozásában sem tudományos közlést, sem laikus megfigyelést nem találtunk ami ezt alátámasztaná.

Emiatt fogalmazódott meg bennünk az a feltevés, hogy a baj nagyobb, mint azt a többségi társadalom gondolta a szocialista rendszer bukása után. Huszonöt év alatt vélhetően azért is nem sikerült eredményeket elérni, mert nem sikerült megtalálni a hatékony reziliencia valódi módját. Az intelligens alkalmazkodás ugyanis nem merülhet ki bizonytalan hátterű és kimenetelű segélyezési programokban, hanem a roma közösségnek is egy tudásalapú társadalomhoz kell alkalmazkodnia. Ezért irányult figyelmünk a roma felsőoktatási tehetséggondozás irányába. Lássuk azonban, mely kérdésköröket tartunk itt lényegesnek, a már említett szociális problémák túlmenően.

A roma közösség, habár létszáma nem csekély, szemmel láthatóan igen kis mértékben képes önmaga társadalmi intézményeinek megszervezésére. Sőt, míg más kisebbségek esetében (baszkok, zsidók, muszlimok, kurdok stb) nem egyszer találunk példát nemzetközi együttműködésekre, transznacionális érdek- és jogvédő szervezetekre, a romák esetében ilyet nem látunk, dacára annak, hogy valóban Európa egyik legjelentősebb, számos államban jelen lévő kisebbségről van szó. Ezért is kaphatott nemzetközi szinten is jelentős publicitást az Európai Parlament által elfogadott Európai Romastratégia, hiszen közösségi szinten ez az első olyan cselekvési terv, amelyik multidiszciplináris megközelítéssel foglalkozik ezen közösség legégetőbbnek vélt kérdéseivel és problémáival.⁸

Ami pedig az egyes tagállamokon belüli képviselést illeti, az egyrészt sokszor bohózatba torkolló viszálykodásokat eredményez, ugyanis a számos vajda, király, herceg, akik a roma közösség vezetőinek vélik magukat, számtalanszor a média nyilvánossága előtt esnek egymásnak,

6 <http://psychclassics.yorku.ca/Maslow/motivation.htm> (letöltve 2014. 07. 29-én)

7 <http://www.balkaninsight.com/en/article/little-to-celebrate-halfway-through-europe-s-roma-decade> (letöltve 2014. 07. 27-én)

8 Interjú Járóka Líviával, a Roma-stratégia előterjesztőjével. <http://www.inforadio.hu/arena/3917/> (letöltve 2014. 07. 11-én)

ami mindenképpen méltatlan a romákra nézve, hiszen nekik valóban legitim és hatékony képviselőre lenne szükségük.⁹ Másrészt a politika kitalált ugyan intézményeket, mint pl. az etnikai kisebbségek parlamenti képviselője, azonban rendszerint minden nagyobb pártban van roma képviselő vagy roma munkatársak, akik állítják, hogy ők a közösség elfogadott és legitim képviselői, és a tennivalók és az ehhez szükséges bölcsesség kizárólagos képviselői. Azonban azt gyanítjuk, a politikának a pártpolitikai dimenziója nem megfelelő arra, hogy egy teljes közösség számára kielégítő megoldásokat termeljen ki, hiszen a párt- és frakciófegyelem ezeket a kérdéseket óhatatlanul felülírja, például egy fejlesztési terv vitájában. Márpedig arra a kérdésre, hogy például egy olyan térségben, amelyik jelentős roma lakossággal rendelkezik szükség van-e bármilyen típusú fejlesztésre, vélhetően szakmai állásponton nyugvó választ kell adni, nem politikai csaták által kiérlelt döntések kellene meghatározóak legyenek. A politika persze fontos terep az akaratképzésben, csak nehezen hihető, hogy a pártfegyelemnek magukat alávetni kénytelen roma képviselők közül valamennyinek igaza van. Tartunk attól, hogy amennyiben a roma közösség nem találja meg annak a módját, hogy saját legitim képviselői, civil szervezetei és politikai aktorai legyenek, akkor továbbra is a nagy pártoknak kiszolgáltatott „bezzeg-képviselők” maradhatnak a dominánsak, nem vitatva el, hogy ennek nagyon gyakran óriási haszna is lehet, hiszen az Európai Romastratégia megalkotója maga is pártpolitikus volt. Fenntartjuk viszont azt, hogy ez egyes emberek elhivatottságának függvénye és ez a fajta struktúra aligha alkalmas a roma közösség igényeinek megjelenítésére.

A másik fontos kérdés, ami úgyszintén nem világos minden esetben, főleg a laikus többségi társadalom számára, hogy ki is a roma? Vagy kik a romák? Egyáltalán, roma közösségről vagy roma közösségekről kell beszélni?¹⁰

Vannak olyan vélekedések, melyek szerint a roma társadalom rendkívül heterogén, és az egyetlen közös vonása az, hogy a többségi társadalom szemében ők romák. Más esetben viszont azt találjuk, és itt a fentiekben többször hivatkozott Romastratégia is releváns dokumentum, hogy mégiscsak számos közös vonás miatt indokolt egységként kezelni a roma közösséget.

Jelen dolgozatban nem kívánjuk eldönteni ezt a vitát, de mindenképpen jelezni kívánjuk, hogy a leghitelesebb vélhetően az volna, ha roma szerzők maguk fogalmaznának meg releváns tudományos cikkeket e témában. Azonban jelenleg a roma kutatók aránya fájóan kevés, így sajnos nehéz hiteles információkhoz jutni.

Ennek okaként természetesen számos tényező feltételezhető, s minden bizonnyal kisebb-nagyobb mértékben mindegyik közrejátszik ebben. Vélhetően azonban a legfontosabb az, hogy a romák esetében az iskolai lemorzsolódás, a továbbtanulók arányának elmaradása a többségi társadalomtól, a roma nemzetiségű roma-kutatók hiánya fontos tényezők. Ezen pedig valóban olyan jellegű kísérletekkel lehet segíteni, mint a felsőoktatási elitképzés és a kutató roma értelmiség kinevelése.

9 <http://www.romanalibera.ro/special/documentare/cine-e-mai-puternic-decat-regele-cioaba-imparatul-presedintele-sau-directorul-romilor-310633?c=q2561> (letöltve 2014. 07. 12-én)

10 Forray Katalin előadása a Mindentudás Egyeteme sorozatban. <http://mindentudas.hu/elodasok-cikkek/item/122-egyutt-vagy-kulon?-ciganyok-romak-magyarok-es-az-iskola.html> (letöltve 2014. 08. 11-én)

Természetesen feltehető az a kérdés is, hogy miért ne vizsgálhatná a romák belső viszonyait, társadalmi helyzetüket és közösségi szükségletüket nem roma kutató. Vizsgálhatja, sőt, vizsgálják is, igen eredményesen. A roma közösségekről sok olyan tény, melyek nélkül még kevesebb fogódzónk lenne a téma megértéséhez nem roma szerzőktől tudunk. Persze, emellett az sem vitatható el, hogy nagy mértékben fedezhetőek fel analógiák egyéb kisebbségben élő és társadalmilag kirekesztett csoportok és a romák között, és a „best practice transfer”, vagyis a „jó gyakorlatok továbbadása” révén számos probléma kezelhető. Azonban minden egyes közösségnek vannak olyan belső viszonyai, melyek igazán feltehetően csak egy a közösséghez tartozó személy számára tárulnak fel.

A kutatási módszertan egyik bevett és bizonyos esetekben legfontosabb módszere a „résztevő megfigyelés”, amelynek meghatározó feltétele a bizalom. Márpedig evidenciaként jegyezhető meg, hogy egy roma származású kutató könnyebben integrálódhat e célból egy roma közösségbe mint egy nem roma származású személy.

Ezen túlmenően, amennyiben elfogadjuk, hogy az amerikai feketék számos szocio-kulturális vonatkozásban hasonlóságot mutatnak a Kelet-Európai romákkal (a hosszú ideje egy helyben élés – még ha előbbi esetben ez néhány száz, utóbbiban néhány ezer évet is jelent, de mindenképpen több nemzedéket –, a társadalmi elitpozíciókban és értelmiségi státuszokban való alul-reprezentáltság, szociális hátrányok stb) akkor találhatunk példákat arra¹¹, hogy egy közösségen belüli szerző nem csak hogy hatékonyabban tudja vizsgálni saját csoportjának kérdéseit, hanem sajátos élettapasztalataiból adódón olyan megközelítéseket is tud alkalmazni, amelyek a csoporton kívüli kutatókban meg sem fogalmazódhatnak. Feltételezhetőnek tartjuk, hogy amennyiben roma kutatók jelentkeznének színvonalas kutatásokkal, az akár teljes paradigmaváltást is hozhatna a romakutatás terén. Fontos hangsúlyozni, hogy nagyra értékelendő minden olyan eredmény, ami a roma közösség megismeréséhez közelebb vitt, de a kép nem lehet teljes autentikus roma szerzők tudományos közlései nélkül.

MI LEHET A HATÉKONY MEGOLDÁS?

Mint korábban említettük, úgy véljük, a roma társadalom esetében rezilienciáról akkor beszélhetünk, ha a közösség sikeresen alkalmazkodik a társadalmi viszonyokhoz, maga fogalmazza meg igényeit és önmagának biztosítja és vívja ki ezeket. Azonban amihez alkalmazkodni kell az nem egy statikus és jól feltárt, hanem egy rendkívül dinamikusan változó tudásalapú társadalom. Ezért úgy véljük, a helyzet változásának kulcsa az, hogy sikerül-e a roma közösségnek olyan értelmiségi réteggel gazdagítani a magyar társadalmat, mely mindkét felvetett kérdéskörre, a politikai és társadalmi képviseletre is megoldást kínál. A képviselet, mégpedig a legitim képviselet, nélkülözhetetlen a társadalmi igények kifejezésére és szükségletek elérésére (ráadásul

11 Talán a legjobb példa arra, hogy egy közösség belső tagja milyen kiemelkedő tudományos újdonságokkal szolgálhat a harvardi egyetem afro-amerikai közgazdásza, Roland Fryer aki számos téren paradigmaváltást idézett elő az afro-amerikai helyzetét elemző tanulmányaival. Kutatásairól bővebben itt lehet olvasni: <http://scholar.harvard.edu/fryer/home> (letöltve 2014. 07. 19-én)

számarányuk kapcsán a roma közösségek megfelelő politikai képviselő mellett egész komoly területi önkormányzati pozíciókkal rendelkezhetnek, és ez a lehetőség éles kontrasztban áll a fennálló helyzettel, ahol nem találunk jelentős pozíciókat melyeket romák töltenek be saját közösségük támogatásának jóvoltából, ahol vannak ilyenek, azok többnyire egyéb politikai szereplők támogatásának köszönhetik státuszukat). A tudományos kutatás pedig definíció szerint alkalmas kell legyen arra, hogy az adott közösség igényeit jobban megismerve segítsen hatékonyabb támogatást szerezni és tervezhetőbb, szakmai alapokon nyugvó jövőképet formálni. Aki ezen terület fontosságát vonja kétségbe, nem hihet abban, hogy a tudományos kutatásnak szerepe lehet az emberiség előmozdításában.

Úgy véljük mindezek fényében, hogy kutatásunk középpontjába érdemes a roma felsőoktatási elitképzést emelni, azzal együtt, hogy tudjuk, hogy aránytalanul kevés roma fiatal jut el a felsőoktatásig, és ezért bármilyen roma közösségnek szánt felsőoktatási tehetséggondozás megcsenvedti azon potenciális tehetségek hiányát, akik talán az általános iskolát sem fejezték be különböző okok miatt. Jelen kutatás keretein belül arra vállalkozunk, hogy kvalitatív módszerekkel megpróbáljuk megvizsgálni, hogy a roma felsőoktatási tehetséggondozás legígéretesebb kezdeményezése, a magyarországi roma szakkollégiumok miként működnek, és főleg, milyen szerepet játszhatnak az effajta roma értelmiség nevelésében.

A KUTATÁS MÓDSZERTANA

Jelen kutatás keretében arra voltunk kíváncsiak, hogy a magyarországi roma szakkollégiumok milyen mértékben és módon válhatnak a roma közösség felzárkóztatási és érdekérvényesítési színtereivé. Ehhez eszközként az intézmények hallgatóival készítettünk félig-strukturált interjút. Több intézmény: a Jezsuita Roma Szakkollégium, a Romaversitas és a Szegedi Keresztény Roma Szakkollégium diákjai közül 8 fővel készítettünk félig-strukturált interjút. Nagyobb témaköröket átölelő kérdéseket tettünk fel, hagyva, hogy a megkérdezettek maguk egészítsék ki ezeket és fejtsek ki ezzel kapcsolatos részletes véleményüket. A kutatás tehát kizárólag kvalitatív módszerekre épült.

A KUTATÁS EREDMÉNYEINEK BEMUTATÁSA

Az áttekinthetőség kedvéért az átfogóbb kérdések alatt ismertetjük a megkérdezettek összesített véleményét:

– Miért érezte úgy, hogy a szakkollégiumi tagság hozzájárulhat ahhoz, hogy hatékonyabban végezze tanulmányait?

A kérdés kapcsán az általános vélekedés az volt, hogy amikor jelentkeztek az intézménybe, alapvetően nem, vagy csak kis mértékben tudták, egész pontosan mire számítsanak. Kivételt csak az a megkérdezett jelentett, akinek rokona már járt az egyik intézménybe, így ő konkrétabb elvárásokat is meg tudott fogalmazni. Két kivétellel azonban mindenki arra helyezte a hangsúlyt, hogy jelen pillanatban milyen előnyöket kínál számukra a szakkollégium. Mindezekelőtt a szakmai fejlődéshez biztosított segítséget emelték ki, különös tekintettel a nyelvtanu-

lás lehetőségére és arra a tényre, hogy a szakkollégiumok könyvtárai megvásárolják azokat a tankönyveket, melyekre az egyetemen szükség van, és ezáltal komoly anyagi terhektől mentesítik a tagokat. Kirajzolódott, hogy van olyan intézmény, amely akár különórák költségét is fedezi a tagok számára korrepetáció céljából, ugyanakkor több interjúalany is bevallotta, hogy számukra a szakkollégiumi ösztöndíj révén kapott anyagi támogatás is igen komoly motivációt jelent.

– *Hogyan fogadta otthoni saját környezetét, hogy Ön egyetemi tanulmányokba fogott és szakkollégista lett?*

Ezzel a kérdéssel arra kívántunk fényt deríteni, hogy az eredeti kibocsátó közeg miként viszonyul ahhoz, hogy ha valaki felsőoktatási tanulmányokba fog és egyetemi tehetséggondozó intézményben részesül. Gyakori közéleti vád a roma közösségekkel szemben, hogy az eredeti közeg kirekeszti azokat, akik magasabb oktatási szintet érnek el, és bár ezt eddig egyetlen általunk vizsgált tanulmány sem erősítette meg, a témában elmélyülve és olvasva nem hivatalos forrásnak minősülő internetes fórumokat is, makacsul tartja magát a laikus feltételezés.

A válaszadók igen egységesek voltak ezen kérdés megítélésében, elmondásuk szerint a család, a tágabb rokonság alapvetően büszke volt rájuk és komoly eredményként élte meg azt, hogy a fiúk/lányuk egyetemre jár. Ugyanakkor elmondták, hogy ez nem minden fiatalabb családtagnak jelent motivációt és vonzó alternatívát, ugyanis ez azzal jár, hogy valamilyen értelemben eltávolodnak a saját közösségeiktől, ritkábban járnak haza, és elmondásuk szerint a roma közösségekben a családtól és a közösségtől való elszakadás néha komoly kihívást jelent. Akkor is, ha nem ritka, hogy a fiatalok viszonylag fiatal korban házasságot kötnek, de jellemző módon a szülőhely közelében maradnak. Ugyanakkor volt olyan interjúalany, aki azt mesélte, hogy a szülei roppant módon féltették attól, hogy az anyagi terheket a család nem fogja bírni. E tekintetben a szakkollégium valóban komoly segítségnek bizonyult.

– *Mit gondol, hogyan járul hozzá a szakkollégium ahhoz, hogy a magyarországi roma közösség hathatósabban képviselhesse saját érdekeit?*

Mint korábban is írtuk, a legjelentősebbnek a roma fiatalok azt tartják, hogy a szakkollégiumok kiegészítő foglalkozásokat, különórákat, magántanárokat biztosítanak számukra. Sokan úgy vélik, e nélkül valószínűleg vagy kiesnének a felsőoktatásból, de legalábbis biztos, hogy számottevően romlanának érdemjegyeik. A másik szakmai jellegű segítség a különböző pályázatokhoz, ösztöndíj-jelentkezésekhez nyújtott intézményes segítség, ajánlólevelek biztosítása.

A válaszadók többsége szakmai segédanyagot vagy tankönyvet is kapott, és egyesek arról is beszámoltak, hogy a szakkollégiumi érdemösztöndíj komoly motivációt jelent számukra.

– *Lát arra esélyt, hogy a roma szakkollégisták közül későbbi politikusok, civil vezetők is kikerüljenek?*

Ezzel a kérdéssel nem azt reméltük, hogy a válaszokból az is kiderül, hogy mennyire van jelen ez a fajta küldetéstudat a roma szakkollégiumokban. Tudvalevő, hogy a magyarországi csúcskarriernek számos esetben kezdődnek valahol szakkollégiumok közelében, főleg a Bibó és a Rajk szakkollégium esetében kiugróan magas a jelentős politikai vagy gazdasági karriert elérők aránya. Várakozásainkhoz képest elég passzív válaszok születtek, a feltételezést mindenki megalapozottnak találta, nem zárták ki, de elbeszéléseik alapján ritkán lelhetőek fel ilyen jellegű motivációik a szakkollégistáknak. Kiemelték ugyanakkor, hogy politikai vélemények a szakkol-

légiumban megfogalmazódnak, de a közéleti szerep nem vonzó karrierút a szakkollégium tagjai előtt. Olyan válaszadó is volt, aki szerint biztos, hogy lesz jelentős közéleti szereplő a jelenlegi szakkollégista társai között.

Ugyanakkor volt aki hozzátette: a szakkollégiumi tagság révén látóköriük olyan mértékben szélesedett, hogy számos kérdésre másképp tekintenek mint korábban, s úgy vélik, egy roma politikusnak úgyszintén rendkívül tájékozottnak kellene lennie.

Melyek azok a társadalmi kérdések, közéleti témák, melyekről sokat beszélgetnek szakkollégista társaikkal, akár informálisan is, mi foglalkoztatja elsősorban Önöket a társadalmi problémák közül?

A válaszadók két csoportot alkottak a téma megjelölésének tekintetében: egyik része úgy vélte, hogy elsősorban a kirekesztettség, a társadalmi esélyegyenlőtlenség, ezek okai és tünetei jelentik a fő beszédtemát. A másik csoport főleg a roma fiatalok megfelelő szocializációjának fontosságát, a romák körében előforduló bűnözés megfékezését tekintette fő témájának, és a példamutatás jelentőségét hangsúlyozta a saját közösség irányába. Látható, hogy a két fő téma olyan kérdéseket érint, melyek kapcsán a többségi társadalom tagjai körében is sokszor heves szakmai és közéleti vita bontakozik ki.

ÖSSZEGZÉS

Dolgozatunkban arra törekedtünk, hogy a társadalmi reziliencia egy olyan példáját mutassuk meg, mely egy akkutan hátrányos helyzetű csoport esetében kínálhat megoldást az intelligens alkalmazkodásra. Mivel világszerte konszenzus látszik kialakulni az oktatás fontosságában és az oktatás és a társadalmi mobilitás összefüggésével kapcsolatban, úgy véltük, érdemes megvizsgálni egy kvalitatív kutatás révén a magyarországi roma szakkollégiumok helyzetét. Kirajzolódott előttünk egy olyan intézményrendszer képe, mely bár még nem nevezhető tradicionális elemnek, de törekszik arra, hogy tagjait segítse abban, hogy egyetemi tanulmányaikat befejezhessék, és a szakmai ismeretek megszerzésén túl abban is segítséget nyújtson, hogy egyes érzékeny társadalmi kérdések irányába fogékonnyá tegye a tagjait.

Adódik a kérdés, hogy szolgál-e ez valamilyen tanulsággal az erdélyi oktatási rendszer számára. Úgy gondoljuk, az analógiák korlátozottak, hiszen a magyarországi cigányság a romániai magyarokéval nem vethető össze sem számbeli aránya, sem strukturális szerkezete alapján. Azonban a magyarországi roma szakkollégiumok hálózatának az elemzése megmutathatja egy lehetséges romániai roma oktatási program jelentőségét. Az erdélyi magyar oktatás kapcsán a csángókról igen sokat hallhatunk, a romák ritkábban kerülnek a szakmai diskurzus középpontjába. Ennek vélhetően az is oka, hogy alig találhatunk olyan magyarokéval roma fiatalokat Erdélyben (valószínűleg az eleve alacsonyabb számú teljes populáció miatt), akik magyarul végzik felsőfokú tanulmányaikat. Márpedig a szakkollégiumi struktúrához egy bizonyos létszámra is szükség van, ami alatt nem érdemes ilyen intézményi struktúrákban gondolkodni, hiszen a tutori rendszer vagy egyéni ösztöndíjak ezt fedezhetik. Azonban ezen intézmények vizsgálata rámutat arra is, hogy a kisebbség tagjai számára mindenhol építhetőek tehetséggondozó intézmények és megfelelő vezetés mellett ezek értékes szakmai tartalommal tölthetőek meg bárhol a világon.

IRODALOMJEGYZÉK REFERENCES

1. Forray, R. Katalin (1999). Cigány kisebbségi oktatáspolitikai. *Educatio*, 1999/II.
2. Luhmann, Niklas (1996). *Soziale Systeme: Grundrisseinerallgemeinen Theorie*, 6. Aufl. Frankfurt/M.: Suhrkamp.
3. Maslow, A. H. (1941). A Theory of Human Motivation. *Psychological Review*, 50, 370–396.
4. Nakane, Chie (1972). *Japanese Society*. University of California Press, Berkeley and Los Angeles, California.
5. Randy, A. John (1995). *Social integration of an elderly Native American population*. Indiana University, Garland Pub.
6. Ringold, Dena (2000). *Roma and the transition in central and eastern Europe: Trends and Challenges*. The international bank for reconstruction and development/The World Bank.
7. Williams, Melissa S. (1998). *Voice, Trust and Memory. Marginalized groups and the failings of liberal representation*. Princeton University Press.

Online források

8. Andreeva, Mina – Bertaud, Natasha – Todd, Jonathan – Dubois, Cécile: Finanțarea UE pentru integrarea romilor. http://ec.europa.eu/justice/discrimination/roma-integration/romania/index_ro.htm (letöltve 2014. 08. 11-én).
9. Bloxham, Andy: Romanian gypsy gang, snatched 200 children from homes to use them as beggars. <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/romania/8027694/Romanian-gypsy-gang-snatched-200-children-from-homes-to-use-them-as-beggars.html> (letöltve 2014. 07. 29-én). MTI: Elfogadták az uniós romastratégiát. http://index.hu/kulfold/eu/2011/06/24/elfogadtak_az_unios_romastrategiat/ (letöltve 2014. 08. 11-én).
10. Ferge, Zsuzsa: A társadalom, amelyben élünk. <http://mindentudas.hu/elodasok-cikkek/item/19-a-tarsadalom-amelyben-elunk.html> (letöltve 2014. 07. 19-én).
11. Forray R., Katalin: Együtt vagy külön? Cigányok, romák, magyarok és az iskola. <http://mindentudas.hu/elodasok-cikkek/item/122-egyutt-vagy-kulon?-ciganyok-romak-magyarok-es-az-iskola.html> (letöltve 2014. 08. 11-én).
12. Fryer, Roland G.: A research associate at the National Bureau of Economic Research. <http://scholar.harvard.edu/fryer/home> (letöltve 2014. 07. 19-én).
13. Holban, Laura: Țiganiii schimbă legea în Anglia. Cazul britanicei a cărei casă a fost ocupată abuziv nu este singular. <http://www.gandul.info/magazin/tiganiii-schimba-legea-in-anglia-cazul-britanicei-a-carei-casa-a-fost-ocupata-abuziv-nu-este-singular-8631031> (letöltve 2014. 07. 29-én).
14. Járóka, Lívia: Elfogadta az EU a roma-stratégiát. <http://www.inforadio.hu/arena/3917/> (letöltve 2014. 07. 11-én)
15. Maslow, H.: Practically all organismic states are to be understood as motivated and as motivating. <http://psychclassics.yorku.ca/Maslow/motivation.htm> (letöltve 2014. 07. 29-én).
16. Răchita, Petrica – Chiruța, Răzvan: Cine e mai puternic decât regele Cioabă? Împărutul, președintele sau directorul romilor? <http://www.romanalibera.ro/special/documentare/cine-e-mai-puternic-decat-regele-cioaba-imparutul-presedintele-sau-directorul-romilor-310633?c=q2561> (letöltve 2014. 07. 12-én).
17. Stiftung, Robert Bosch: Balkan Fellowship for Journalistic Excellence Alumni Initiative. <http://www.balkaninsight.com/en/article/little-to-celebrate-halfway-through-europe-s-roma-decade> (letöltve 2014. 07. 27-én).